

کشور در مقولات زیربنائی، نیاز شدیدی دارد به فکر، اندیشه و اندیشه‌ورزی

رهبر شهید انقلاب (رحمت الله)

گزارش سیاستی ۴ اندیشکده سیاستگذاری و حکمرانی ورزش:

تعیین تکلیف رتبه‌بندی لیگ برتر فوتبال ایران در شرایط اضطراری و نیمه‌تمام ماندن مسابقات

نوع سند: تحلیلی - سیاستی

حوزه تخصصی: تنظیم‌گری فوتبال

تدوین: گروه سیاستگذاری ورزش حرفه‌ای

ناظر تدوین: دکتر سیدعبدالحمید احمدی، دکتر مصطفی محمدی رؤف

تاریخ انتشار: ۲ خرداد ۱۴۰۵

استفاده از محتوای این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

۱. مسئله چیست و چرا تصمیم‌گیری دشوار است؟

توقف ناگهانی مسابقات لیگ برتر فوتبال به دلیل شرایط اضطراری (برای نمونه جنگ، پاندمی، بلایای طبیعی یا دلایل امنیتی) فدراسیون‌ها را در برابر یک پرسش بنیادین قرار می‌دهد. هنگامی که لیگ ناتمام مانده و تیم‌ها تعداد بازی‌های برابر انجام نداده‌اند، چگونه می‌توان رتبه‌بندی نهایی و به‌ویژه سهمیه‌های آسیایی را به‌طور عادلانه و قابل دفاع تعیین کرد؟

در وضعیت فعلی لیگ برتر ایران بدین گونه است:

- لیگ تا هفته ۲۳ ادامه یافته است؛

- برخی تیم‌ها ۲۲ بازی و برخی ۲۳ بازی انجام داده‌اند؛

- تصمیم‌گیری در خصوص معرفی نمایندگان به لیگ قهرمانان آسیا و همچنین آثار مالی، اعتباری و ورزشی این تصمیم، فوریت دارد؛

- احتمال از سرگیری مسابقات در کوتاه‌مدت ناچیز است، و تعلیق طولانی‌مدت نیز هم از منظر تقویم مسابقات و هم از منظر قراردادهای حرفه‌ای بازیکنان و حق پخش، عملاً امکان‌پذیر نیست.

این شرایط، فدراسیون را ناگزیر می‌سازد بدون برگزاری ادامه مسابقات، یک جدول نهایی مورد پذیرش تعریف کند؛ جدولی که:

۱. نقض آشکار عدالت ورزشی نداشته باشد؛

۲. از نظر حقوقی در برابر اعتراض باشگاه‌ها، هواداران و مراجع بین‌المللی قابل دفاع باشد؛

۳. با رویه‌های پذیرفته‌شده فیفا، ای، اف، سی و نمونه‌های قبلی در جهان سازگار باشد.

۲. اصول راهنما برای هر تصمیم فدراسیون فوتبال

قبل از هر فرمول و محاسبه، لازم است اصول راهنما تدوین شود. پیشنهاد می‌شود هیئت رئیسه به‌طور رسمی این اصول را به‌عنوان مبنای تصمیم خود تصویب و اعلام کند.

۱. اصل شایستگی ورزشی^۱

هرگونه رتبه‌بندی باید تا حد ممکن بازتاب‌دهنده عملکرد واقعی تیم‌ها در مسابقات انجام‌شده باشد، نه صرفاً جایگاه تاریخی، محبوبیت یا ملاحظات غیرورزشی.

۲. اصل برابری فرصت‌ها

تیمی که تعداد بازی کمتری انجام داده، نباید صرفاً به دلیل ناهماهنگی تقویم مجازات یا محروم شود. این اصل مستقیماً بر انتخاب نوع شاخص ریاضی اثر می‌گذارد.

۳. اصل شفافیت و قابلیت تبیین

روش انتخاب شده باید ساده، قابل فهم و قابل توضیح برای عموم و رسانه‌ها باشد؛ فرمولی پیچیده که حتی کارشناسان نتوانند توضیح دهند، زمینه‌ساز سوءظن و اعتراض است.

۴. اصل انطباق با رویه بین‌المللی و کاهش ریسک حقوقی

تصمیم باید با نمونه‌های پذیرفته‌شده در سایر لیگ‌ها و توصیه‌های نهادهای بین‌المللی همسو باشد، تا در صورت شکایت احتمالی به CAS یا AFCI، از پشتوانه عرفی و حقوقی لازم برخوردار باشد.

۵. اصل حداقل‌سازی تغییرات غیرضروری

ساختار فعلی جدول و امتیازات تا حد امکان حفظ شود و تنها اصلاحاتی صورت گیرد که از حیث عدالت ورزشی و برابری ضرورت دارد؛ یعنی تصمیم نباید انقلاب در جدول ایجاد کند، بلکه تنها آن را منصفانه‌تر کند.

۳. مشکل اصلی در جدول فعلی: نابرابری در تعداد بازی‌ها

در جدول موجود، شرایط تیم‌های بالای جدول به صورت زیر است:

باشگاه	MP	W	D	باز	گذر	گذر	GD	امتیاز	۵ مسابقه آخر
۱ استقلال	22	11	8	3	29	16	13	41	✓✓✓×✓
۲ تراکتور	22	10	9	3	30	12	18	39	✓-×✓✓
۳ سپاهان	22	11	6	5	24	13	11	39	-✓✓×-
۴ گل‌گهر سیرجان	23	10	6	7	24	24	0	36	××✓×✓
۵ چادرملو	22	9	8	5	27	19	8	35	✓✓✓××
۶ یرسینولیس	22	9	7	6	23	19	4	34	×××✓×

بر اساس جدول بالا می توان مشاهده کرد که:

- گل گهر یک بازی بیشتر انجام داده و بر اساس امتیاز خام، بالاتر از چادرملو قرار گرفته است؛
- اگر امتیازها را بدون توجه به تعداد بازی بررسی کنیم، تیمی که زودتر بازی هایش را انجام داده، به طور مصنوعی در جدول بالاتر می ایستد؛
- در عین حال، معرفی نمایندگان آسیایی تنها بر اساس این جدول خام می تواند از دید تیم های دیگر ظالمانه قلمداد شود و زمینه اعتراض رسمی را فراهم کند. بنابراین لازم است معیاری انتخاب شود که اثر تعداد بازی های متفاوت را خنثی کند.

۴. راهکار ریاضی: استفاده از میانگین امتیاز در هر بازی (PPG)

۱-۴ تعریف و فرمول:

شاخص پیشنهاد شده میانگین امتیاز در هر بازی^۲ است:

$$\text{میانگین امتیاز در هر بازی} = \frac{\text{مجموع امتیازات کسب شده توسط تیم}}{\text{تعداد بازی های انجام شده توسط همان تیم}}$$

این شاخص به ما می گوید هر تیم، به طور متوسط در هر مسابقه چند امتیاز گرفته است؛ بنابراین تعداد بیشتر یا کمتر بازی، اثر خود را از دست می دهد و صرفاً کیفیت عملکرد تیم مهم است.

۴-۲ محاسبه میانگین امتیاز در هر بازی برای تیم‌های ۱ تا ۶

محاسبات (با سه رقم اعشار) به شکل زیر است:

تیم	امتیاز	بازی	فرمول	(میانگین امتیاز) PPG
استقلال	۴۱	۲۲	$۲۲ \div ۴۱$	۱,۸۶۳
تراکتور	۳۹	۲۲	$۲۲ \div ۳۹$	۱,۷۷۲
سپاهان	۳۹	۲۲	$۲۲ \div ۳۹$	۱,۷۷۲
گل‌گهر	۳۶	۲۳	$۲۳ \div ۳۶$	۱,۵۶۵
چادرملو	۳۵	۲۲	$۲۲ \div ۳۵$	۱,۵۹۰
پرسپولیس	۳۴	۲۲	$۲۲ \div ۳۴$	۱,۵۴۵

نتیجه مهم:

- جایگاه ۱ تا ۳ (استقلال، تراکتور، سپاهان) با جدول خام هم‌خوان است؛
- اما بین گل‌گهر و چادرملو، چادرملو با PPG بالاتر، در واقع عملکرد بهتری نسبت به گل‌گهر داشته و در جدول اصلاح شده باید بالاتر قرار گیرد.

۵. تجربیات و رویه‌های بین‌المللی

در بحران جهانی کرونا (۲۰۲۰)، تعداد زیادی از لیگ‌های معتبر اروپا ناچار شدند در میانه راه متوقف شوند. برخی لیگ‌ها توانستند با فشرده‌سازی تقویم مسابقات را به پایان برسانند، اما چند لیگ مهم، مسابقات را رسماً نیمه‌تمام خاتمه دادند و نیاز به تعیین جدول نهایی داشتند.

۵-۱ لیگ فرانسه

- در آوریل ۲۰۲۰، دولت فرانسه هرگونه مسابقه ورزشی رسمی را تا پایان فصل ممنوع کرد.
- سازمان لیگ فوتبال حرفه‌ای فرانسه تصمیم گرفت جدول را بر اساس PPG ببندد.
- قهرمان (پاری سن ژرمن) و تیم‌های سقوط‌کننده و همچنین نمایندگان اروپایی (چمپیونزلیگ و لیگ اروپا) همگی بر همین اساس تعیین شدند.
- این تصمیم گرچه با اعتراض‌هایی (خصوصاً از سوی باشگاه لیون) مواجه شد، اما از نظر حقوقی در دادگاه‌های داخلی فرانسه و نهایتاً در سطح بین‌المللی تأیید شد، زیرا:
 ۱. فرمول PPG شفاف، ساده و یکسان برای همه تیم‌ها بود؛
 ۲. از قبل توسط هیئت مدیره LFP تصویب و طی بیانیه رسمی به افکار عمومی توضیح داده شد؛
 ۳. با توصیه‌های یوفا درباره شایستگی ورزشی همخوانی داشت.

۵-۲ لیگ اسکاتلند

- لیگ برتر اسکاتلند نیز در فصل ۲۰۱۹-۲۰۲۰ نیمه‌تمام ماند.
- فدراسیون با رأی‌گیری در میان باشگاه‌ها، فرمول Points Per Game را برای رده‌بندی نهایی تصویب کرد.
- قهرمانی سلطیک، سقوط هارتز و سهمیه‌های اروپایی همگی با همین معیار مشخص شدند.
- گرچه باشگاه هارتز پس از سقوط شکایت کرد، اما نهادهای ورزشی داخلی و فیفا/یوفا تصمیم فدراسیون را معتبر و مطابق انصاف دانستند.

۵-۳ دستورالعمل‌های یوفا در دوران کرونا

یوفا در سندهای راهنما که در سال ۲۰۲۰ به فدراسیون‌های عضو ارسال کرد، تأکید نمود:

- اگر لیگ‌ها نمی‌توانند به پایان برسند، فدراسیون‌ها باید نمایندگان خود برای مسابقات اروپایی را بر اساس شایستگی ورزشی تعیین کنند؛
- این شایستگی باید از طریق شاخص‌های عینی، داده‌محور و غیرتبعیض‌آمیز (مانند PPG) مشخص شود، نه از مسیر رأی‌گیری سیاسی یا اولویت دادن به نام‌های بزرگ.
- این سوابق، مبنای محکمی به فدراسیون فوتبال ایران می‌دهد تا در صورت استفاده از PPG، تصمیم خود را با استناد به تجربه لیگ‌های فرانسه و اسکاتلند و توصیه‌های یوفا، در سطح AFC و حتی CAS دفاع‌پذیر کند.

۶. پیشنهاد گام‌به‌گام برای فدراسیون فوتبال ایران

گام ۱: تصویب چارچوب در هیئت رئیسه

- شرایط اضطراری و غیرقابل‌پیش‌بینی بودن ادامه لیگ در فصل جاری را علناً به‌عنوان وضعیت قهریه اعلام کند؛
- اصول راهنما (شایستگی ورزشی، برابری، شفافیت، انطباق بین‌المللی) را به‌عنوان مبنای تصمیم ذکر نماید؛
- استفاده از فرمول PPG برای تعیین جدول نهایی را تصویب و در صورت لزوم به تصویب مجمع عمومی یا کمیته اجرایی سازمان لیگ نیز برساند تا مشروعیت مضاعف پیدا کند.

گام ۲: محاسبه و انتشار جدول اصلاح شده

- برای تمام تیم‌ها PPG را با دقت مناسب (مثلاً تا سه رقم اعشار) محاسبه کند؛
- جدول جدید تنها بر اساس ستون PPG مرتب شود؛
- در صورت برابر بودن PPG دو تیم، معیارهای تکمیلی به ترتیب زیر اعمال گردد:
 ۱. تفاضل گل در تمام مسابقات برگزارشده؛
 ۲. گل زده بیشتر؛
 ۳. نتیجه بازی‌های رودرو؛
 ۴. در صورت تساوی کامل، قرعه‌کشی یا بازی پلی‌آف تک‌بازی در زمان ممکن (ترجیح با بازی پلی‌آف)

گام ۳: تعیین نمایندگان آسیایی بر اساس جدول PPG

با توجه به سهمیه ایران (فرضاً سه تیم مستقیم) سه تیم اول جدول بر اساس PPG به AFC معرفی شوند. بر اساس جدول بالا اگر تغییری در منطق رخ ندهد، نمایندگان پیشنهادی چنین خواهند بود:

۱. استقلال تهران
۲. تراکتورسازی
۳. سپاهان

گام ۴: تمهیداتی برای کاهش اعتراض و تنش

برای تیم‌هایی که در آستانه کسب سهمیه بوده‌اند (مثلاً رتبه‌های ۴ و ۵) فدراسیون می‌تواند در فصل آتی:

- امتیازات بیشتری مثل نحوه میزبانی و ... را به آنها اختصاص دهد؛
- یا در صورت امکان از AFC درخواست سهمیه پلی آف اضافه کند (در موارد خاص قابل طرح است)
- این اقدامات گرچه الزام حقوقی ندارد، اما از منظر مدیریت تنش و ایجاد احساس عدالت نسبی، اهمیت دارد.

۷. پیامدها و مزایای رویکرد PPG

استفاده از PPG مزایای زیر را برای فدراسیون به همراه دارد:

۱. عدالت نسبی حداکثری
اگرچه هیچ راه‌حلی در وضعیت لیگ نیمه‌تمام کاملاً عادلانه نیست، اما PPG بیشترین تطابق را با عملکرد واقعی تیم‌ها دارد و اثر برنامه مسابقات و تعداد بازی‌ها را حذف می‌کند.
۲. امکان دفاع حقوقی قوی
در صورت مراجعه باشگاه‌ها به مراجع داوری AFC یا CAS، فدراسیون می‌تواند استدلال کند که:
 - از معیار عینی و برابر برای همه استفاده کرده؛
 - با نمونه‌های اروپایی و راهنمایی‌های یوفا همسو بوده؛
 - تصمیم بر مبنای مصوبه رسمی هیئت رئیسه و با اعلام قبلی اتخاذ شده است.
۳. شفافیت و پذیرش اجتماعی بیشتر
هواداران به راحتی می‌توانند فرمول را روی جدول اعمال و نتیجه را خودشان محاسبه کنند؛ این شفافیت از حجم تئوری‌های توطئه و بدگمانی نسبت به فدراسیون می‌کاهد.

۴. ایجاد رویه برای آینده

تصویب این سیاست، به عنوان پروتکل مدیریت لیگ در شرایط اضطراری، فدراسیون را برای مواجهه با بحران‌های احتمالی آینده از جمله حوادث طبیعی، بحران‌های سیاسی یا بهداشتی آماده‌تر می‌کند.

۸. ریسک‌ها و نقدهای محتمل و پاسخ به آن‌ها

هیچ سیاستی بدون مخالف نخواهد بود. مهم است که فدراسیون از پیش، نقدها را بشناسد و پاسخ آماده داشته باشد.

نقد ۱: لیگ باید یا کامل برگزار شود یا کلاً باطل شود.

- پاسخ:

- ابطال کامل لیگ، تلاش و هزینه ورزشی و مالی باشگاه‌ها تا اینجای فصل را نادیده می‌گیرد؛
- تیم‌هایی که تا اینجا صدرنشین بوده‌اند، از قهرمانی یا سهمیه احتمالی محروم می‌شوند و این خود ناعادلانه‌تر است؛
- در اروپا نیز رویکرد غالب، تکمیل عادلانه جدول با شاخص‌های آماری بود نه ابطال؛ تنها موارد محدود و خاص به سمت ابطال رفتند.

نقد ۲: ممکن بود در ۷ هفته باقی‌مانده، تیم‌های پایین‌تر به بالای جدول برسند.

- پاسخ:

- این احتمال برای همه تیم‌ها (از جمله صدرنشینان) وجود دارد؛ بنابراین ایستادن روی وضعیت فعلی، از نظر منطقی به نفع هیچ تیمی به طور مطلق نیست؛

- در هر تصمیمی که مسابقات ادامه پیدا نکند، بخشی از آینده لیگ بر پایه «فرض» رها می شود؛
- فرمول محاسبه شده در بالا تنها روشی است که بر آنچه واقعاً روی زمین رخ داده تکیه می کند، نه حدس و گمان.

نقد ۳: چرا از شبیه سازی رایانه ای یا مدل های پیچیده تر استفاده نمی کنید؟

- پاسخ:
- مدل های پیش بینی نتایج آینده مبتنی بر فرضیات آماری هستند و پیچیدگی آنها باعث کاهش شفافیت و پذیرش اجتماعی می شود؛
- فرمول بالا اگرچه ساده است، اما گزینه ای پذیرفته شده در رویه بین المللی است و همین سادگی نقطه قوت آن محسوب می شود.

۹. پیشنهاد نهایی و جمع بندی

با توجه به:

- وضعیت اضطراری و عدم امکان معقول ادامه لیگ؛
- نابرابری در تعداد بازی ها و بی عدالتی ناشی از اتکا به امتیاز خام؛
- رویه های حقوقی و اجرایی در لیگ های فرانسه و اسکاتلند و توصیه های یوفا؛
- محاسبات انجام شده برای تیم های صدر جدول لیگ برتر ایران؛

این گزارش سیاستی پیشنهاد می‌کند که:

۱. لیگ جاری رسماً نیمه‌تمام اعلام شود، اما جدول نهایی بر اساس «میانگین امتیاز در هر بازی بسته شود.
۲. رتبه‌بندی تیم‌ها بر اساس PPG انجام و در صورت تساوی از معیارهای تکمیلی (تفاضل گل، گل زده، رودرو و در نهایت پلی‌آف یا قرعه) استفاده شود.
۳. نمایندگان ایران در لیگ قهرمانان آسیا از میان سه تیم اول این جدول PPG انتخاب و به AFC معرفی شوند.
۴. فدراسیون و سازمان لیگ، این سیاست را به صورت یک «آیین‌نامه مدیریت لیگ در شرایط اضطراری» تدوین و در اساسنامه یا مقررات مسابقات ثبت کنند تا در آینده نیز مبنای اقدام باشد.
۵. برای مدیریت تنش و احساس بی‌عدالتی، بسته‌ای از حمایت‌های مالی یا تسهیلاتی برای تیم‌هایی که با اختلاف اندک از کسب سهمیه بازمانده‌اند در نظر گرفته شود.
با چنین رویکردی، فدراسیون فوتبال ایران می‌تواند:
 - از حقوق باشگاه‌ها و شایستگی‌های ورزشی آن‌ها تا حد ممکن دفاع کند؛
 - ریسک تعارضات حقوقی داخلی و بین‌المللی را کاهش دهد؛
 - و در عین حال، الگویی حرفه‌ای و مبتنی بر داده برای اداره لیگ در شرایط بحرانی ارائه دهد که با استانداردهای روز فوتبال جهان همخوان است.